

Σύστημα παιδείας:
ο μεγάλος ασθενής,
που θα χαρούμε να τον δούμε να πεθαίνει·
που θα χαρούμε να του πούμε ..."άι στο διάολο"

Το πρόβλημα της παιδείας είναι από εκείνα τα προβλήματα που για την επίλυσή τους απαιτούν συνολική και εκ βάθρων αντιμετώπιση. Οποιαδήποτε προσπάθεια για επίλυση των επιμέρους προβλημάτων που την αφορούν είναι εκ των προτέρων αποτυχημένη κι επιπλέον επιβαρύνει το σύνολο του προβλήματος. Το σύστημα παιδείας θα μπορούσε να παρομοιαστεί μ' ένα καράβι που πλέει ακυβέρνητο σ' επικίνδυνα νερά κι απειλείται με βύθιση. Το πλήρωμα αυτού του καραβιού δεν ασχολείται με την πλοήγηση, που είναι το βασικό πρόβλημα, αλλ' αναλίσκεται στο ν' αγωνίζεται για καλύτερους μισθούς και να εστιάζει το ενδιαφέρον του —σ' ό,τι αφορά το γενικό επίπεδο— στην κακοσυντήρηση του πλοίου. Αγνοεί ότι τα ακυβέρνητα πλοία βυθίζονται, είτε είναι καλοσυντηρημένα είτε όχι. Αγνοεί ότι, αν βυθιστεί το πλοίο, δεν έχει νόημα καμία καλή διαπραγμάτευση μισθών.

Το μείζον πρόβλημα της παιδείας σήμερα δεν είναι το οικονομικό, όπως θέλουν να το παρουσιάζουν εκείνοι που έχουν συμφέροντα στο χώρο της παιδείας ή προσπαθούν να καρπωθούν πολιτικά οφέλη απ' αυτήν. Όλοι αυτοί, που περιορίζουν την επιχειρηματολογία τους στο οικονομικό ζήτημα, το κάνουν συνειδητά, για να παριστάνουν εκ του ασφαλούς τους πολέμιους της εξουσίας, εστιάζοντας την κριτική τους σ' ένα ανώδυνο για την εξουσία πρόβλημα. Εμφανίζονται σαν αντίπαλοι, ώστε ν' αποκομίσουν στη συνέχεια με ασφάλεια τα όποια οφέλη τους. Το οικονομικό είναι απλά μια πτυχή του προβλήματος. Θα ήταν πραγματικά αφελής όποιος πίστευε το αντίθετο. Όταν δεν υπάρχουν αίθουσες διδασκαλίας ικανοποιητικών προδιαγραφών ή δεν υπάρχει ο απαιτούμενος εξοπλισμός για την απρόσκοπτη λειτουργία των σχολείων, σαφώς και το πρόβλημα είναι οικονομικό. Λύνονται όμως τα προβλήματα της παιδείας εάν λυθούν τα οικονομικά προβλήματα;

Έστω ότι αυτά δεν υπάρχουν και τα πάντα λειτουργούν με τον πιο τέλειο τρόπο. Έστω, δηλαδή, ότι υπάρχει άριστη υλικοτεχνική δομή στη δημοτική και μέση εκπαίδευση και το διδακτικό προσωπικό είναι απόλυτα ικανοποιημένο οικονομικώς και με άπειρη διάθεση για δουλειά. Τι θα συμβεί; Τι θ' απογίνουν όλοι οι νέοι και οι νέες, που θα φτάσουν άρτια εκπαιδευμένοι προ των πυλών της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης; Με ποιες διαδικασίες θα εισαχθούν; Ένα σύστημα παιδείας χαρακτηρίζεται καλό και αποδοτικό, όταν ένα μεγάλο ποσοστό των μαθητών πληρεί πάντα τις προϋποθέσεις να παρακολουθήσει το σύνολο των βαθμίδων του. Εάν εμείς, επιλύοντας όλα τα οικονομικά προβλήματα, δημιουργήσουμε ένα σύστημα, που κάθε χρόνο παράγει δεκάδες χιλιάδες νέους με προδιαγραφές να

σπουδάσουν, τι θα πρέπει να κάνουμε για να λύσουμε το επόμενο και πιο δύσκολο πρόβλημα; Ποιοι θα μπουν στο πανεπιστήμιο; Με ποιες διαδικασίες θ' αποσπάσουμε —από ένα τεράστιο σύνολο παιδιών με περίπου ίσες δυνατότητες— τους λίγους εκείνους, που είναι μέσα στις δυνατότητες των πανεπιστημίων να φιλοξενήσουν; Βλέπουμε δηλαδή ότι, επιλύοντας ένα πρόβλημα στη βάση, δημιουργούμε πιο πέρα ένα σοβαρότερο.

Συνεχίζοντας τον προβληματισμό μας, θεωρούμε ότι και πάλι δεν υφίσταται το οικονομικό πρόβλημα και το κράτος μπορεί να δημιουργήσει τα πανεπιστήμια που απαιτούνται για τη φιλοξενία αυτών των παιδιών. Τι θα συμβεί από εκεί και πέρα; Βάζεις έναν άνθρωπο σε μια διαδικασία που κρατάει είκοσι χρόνια και στο τέλος του δίνεις ένα άχρηστο πτυχίο; Το παιδί έχει γίνει πλέον ενήλικος και πρέπει να επιβιώσει ως τέτοιος. Όταν το μοναδικό του εφόδιο είναι το πτυχίο, ευνόητο είναι ότι σ' αυτό θα στηριχθεί. Άλλοι συνομήλικοί του έμαθαν μια τέχνη, που τους δίνει τη δυνατότητα να εργαστούν, επιτυγχάνοντας εύκολα ή δύσκολα —δεν έχει σημασία— την αυτοσυντήρησή τους. Αυτός τι θα κάνει; Έγινε μηχανικός ή γιατρός μόνο για χάρη της γνώσης; Θα πρέπει να ξεκινήσει από το σημείο μηδέν σε μια ηλικία που οι οικονομικές του ανάγκες είναι πιεστικές και οι γονείς αδυνατούν ν' αντεπεξέλθουν. Σ' αυτό το σημείο προκύπτει κι ένα ηθικό πρόβλημα: μέχρι πότε οι γονείς είναι υποχρεωμένοι ν' αντεπεξέρχονται; Μέχρι να γίνει το παιδί τους μεσήλικος, ώστε να μπορέσει να σταθεί στα πόδια του; Πότε αυτός ο άνθρωπος θα φτιάξει οικογένεια;

Το πρόβλημα σ' αυτό το σημείο είναι αδύνατο να λυθεί, γιατί δεν εξαρτάται από την πολιτική του κράτους, παρά από τη δυναμική τής οικονομίας. Απ' αυτό το σημείο κι έπειτα το πρόβλημα είναι καθαρά κοινωνικό και ξεφεύγει από το πλαίσιο που αφορά την έννοια της παιδείας. Η υπερπαραγωγή επιστημονικού δυναμικού απ' αυτό το σημείο κι έπειτα απειλεί το σύνολο της κοινωνικής δομής, εφόσον, ακόμη και στην περίπτωση μιας εύρωστης οικονομίας, δημιουργείται ένα δυναμικό ανθρώπων που συνειδητά επιλέγει την ανεργία-αναμονή, ελπίζοντας κάποτε να εργαστεί στον τομέα της ειδίκευσής του. Μιας ειδίκευσης, που, σημειωτέον, είναι προϊόν μακροχρόνιας και βασανιστικής πορείας. Αυτοί οι άνθρωποι εμπιστεύτηκαν το κράτος και την πολιτική του και φυσικό είναι να περιμένουν να εργασθούν στον τομέα που επέλεξαν.

Τ' αδιέξοδο στο οποίο οδηγούμαστε δίνει αξία στο παράδειγμα με το ακυβέρνητο πλοίο. Το πρόβλημα είναι ότι πλέει ακυβέρνητο, γιατί έτσι συμφέρει τους κρατούντες. Δεν έχει προορισμό, δεν έχει στόχο. Έχει φορτίο για το οποίο δεν έχει προβλεφθεί το πού και το πώς θα παραδοθεί. Το πρόβλημα είναι ότι λειτουργεί μόνο για να λειτουργεί, χωρίς να παράγει συγκεκριμένο έργο. Κάθε χρονιά "παράγονται" επιστήμονες, μόνον επειδή και πρέπει να λειτουργεί το σύστημα παιδείας. Από εκεί και μετά δεν υπάρχει κανένας σχεδιασμός. Το "πού" και το "πώς" θ' απορροφηθούν αυτοί στον τομέα παραγωγής, είναι θέμα που δεν τ' αγγίζει κανένας. Το σύστημα παιδείας έχει πρόβλημα γενικό και δεν αφορά μόνο το οικονομικό του μέρος. Τα τρέχοντα προβλήματα και οι προτεινόμενες λύσεις, σε συνδυασμό με το αδύναμο οικονομικά κράτος, λύνουν μόνο τα προβλήματα των καιροσκόπων, οι οποίοι

προσδοκούν οφέλη εις βάρος της κοινωνίας. Ωφελημένοι είναι μόνο κάποιοι αντιπολιτευόμενοι πολιτικοί της δεκάρας και κάποιοι συνδικαλιστές των εκπαιδευτικών, που ονειρεύονται να γίνουν πολιτικοί.

Το πρόβλημα της παιδείας απαιτεί εκ βάθρων αντιμετώπιση και ριζικές επεμβάσεις χωρίς προκαταλήψεις και προπαντός χωρίς παρεμβάσεις από την πλευρά αυτών που έχουν όφελος από την προβληματικότητά της. Πώς όμως ν' αντιμετωπίσεις ένα τέτοιο πρόβλημα, χωρίς να γνωρίζεις το σύνολο των επιμέρους παραμέτρων που το συνθέτουν; Πώς μπορείς να προτείνεις ή ν' απορρίψεις λύσεις, όταν δεν αντιλαμβάνεσαι το λόγο ύπαρξης του συστήματος παιδείας;

Γιατί υπάρχει το σύστημα παιδείας; Όλοι κατά καιρούς εκθειάζουν την ύπαρξή του κι επισημαίνουν την αναγκαιότητά του. Υπάρχει άνθρωπος που να ισχυρίζεται το αντίθετο; Πράγματι το σύστημα παιδείας είναι ωφέλιμο για τον άνθρωπο και χρήσιμο για την κοινωνία. Αυτά όμως ισχύουν μόνο γι' αυτούς τους δύο; Η εξουσία γιατί αγωνιά για την τύχη τής παιδείας και τα προβλήματά της; Ο άνθρωπος, αιώνες τώρα, βρίσκεται σε σύγκρουση με την εξουσία κι έχει πλέον κατανοήσει ότι μόνο με τη γνώση μπορεί να βελτιώσει τη θέση του. Ποιοι όμως έχουν τη γνώση; Οι μορφωμένοι; Αν την έχουν οι μορφωμένοι, γιατί αγωνιά το σύστημα εξουσίας για τη εύρυθμη λειτουργία ενός άλλου συστήματος, που γεννά εν δυνάμει εχθρούς του; Πώς μπορεί να εξηγήσει ο άνθρωπος αυτό το φαινόμενο; Τι επιθυμεί ο άνθρωπος από το σύστημα παιδείας και τι η εξουσία;

Από τη στιγμή που υπάρχουν συγκρουόμενα συμφέροντα, καθίσταται αναγκαίο ν' ανιχνεύσουμε τις επιθυμίες των αντιπάλων μερών και να εξετάσουμε το πώς έχει σχεδιαστεί το σύστημα παιδείας, που καταφέρνει σήμερα το θεωρητικά αδύνατο: να μην απειλείται η φιλοσοφία τής λειτουργίας του από τους μεταξύ τους θανάσιμους αντιπάλους —που ο καθένας για δικούς του λόγους επενδύει τις ελπίδες του σ' αυτό— και να εστιάζεται το πρόβλημα μόνο στην οικονομική του διάσταση. Το χαρακτηριστικό αυτού του συστήματος, που καταφέρνει κι ενώνει τ' αντίπαλα μέρη υπέρ του, είναι η δυνατότητά του να μεταφέρει τη γνώση μ' οργανωμένο τρόπο σ' όλα τα μήκη και τα πλάτη του χώρου όπου εδράζεται.

Από τη στιγμή που οι άνθρωποι έχουν κατανοήσει ότι μόνο με τη γνώση μπορούν να βελτιώσουν την κοινωνία και κατ' επέκταση τη ζωή τους, είναι απόλυτα φυσικό να στηρίζουν ένα τέτοιο σύστημα. Η εξουσία ενδιαφέρεται κι αυτή με τη σειρά της, γιατί γνωρίζει ότι απειλείται απ' τη γνώση. Σ' αυτό το σημείο υπάρχει φαινομενικά αντίθεση, αλλ' αυτό δεν συμβαίνει στην πραγματικότητα. Η εξουσία φοβάται τη γνώση, αλλά γνωρίζει και πώς ν' αμυνθεί. Πολεμά τη γνώση με γνώση, επενδύοντας σ' ένα οργανωμένο σύστημα διασποράς της. Έχει στην κατοχή της ειδικές γνώσεις, που επηρεάζουν τη διαμόρφωση της προσωπικότητας του ανθρώπου και σ' αυτές στηρίζεται. Γνωρίζει ότι, αν θέλει να ελπίζει στην επιβίωσή της, θα πρέπει να επέμβει οργανωμένα και στον κατάλληλο χρόνο. Όταν ο θανάσιμος εχθρός της είναι ο άνθρωπος ο οποίος πολεμά με όπλο τη γνώση, είναι αναγκασμένη να επέμβει, με στόχο να κάνει αναποτελεσματικό αυτόν το συνδυασμό. Όταν

δεν μπορεί ν' αποτρέψει τη διασπορά τής γνώσης, είναι υποχρεωμένη να επέμβει στον τομέα "άνθρωπος". Πρέπει να επέμβει άμεσα, ώστε να δώσει στον άνθρωπο τέτοια χαρακτηριστικά, που δεν θα του επιτρέψουν σε καμία περίπτωση να στραφεί εναντίον της, ανεξάρτητα από το αν αυτός έχει την κατάλληλη γνώση ή όχι.

Όταν ήταν στις δυνατότητές της - -κι αυτό συνέβαινε κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα—, στερούσε από τον άνθρωπο τη γνώση. Τα μεγάλα βασίλεια της Δύσης, μετά τη Γαλλική Επανάσταση, τρόμαξαν από τις αντιδράσεις της κοινωνίας, που, με τυφλά τις περισσότερες περιπτώσεις χτυπήματα, τ' απειλούσαν. Συνθήματα, όπως η ισότητα, η αδελφοσύνη και η παιδεία, έκαναν το σύστημα να τρέμει. Η λύση απέναντι σ' αυτήν την απειλή βρέθηκε και ήταν το σύστημα παιδείας. Η εξουσία γνωρίζει ότι κινδυνεύει περισσότερο από δέκα ανθρώπους με γνώση κι απρόβλεπτα χαρακτηριστικά σ' ό,τι αφορά την προσωπικότητά τους, παρά από ένα εκατομμύριο ανθρώπους με γνώσεις, όταν αυτοί έχουν λάβει την κατάλληλη διαπαιδαγώγηση. Σ' αυτό το σημείο εμφανίζεται και η αξία τού συστήματος παιδείας για το σύστημα εξουσίας. Ευνοχίζει αυτούς που λαμβάνουν γνώση και τους καθιστά ακίνδυνους. Η υποχρεωτική παιδεία για όλα τα κοινωνικά στρώματα είχε ως στόχο να επέμβει στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών όλων των ανθρώπων, ώστε να εξαιρεθεί κάθε απειλή.

Το ελληνικό σύστημα παιδείας είναι αντιγραφή των αντίστοιχων δυτικών και δεν είναι ελληνική επινόηση· ήταν μία από τις βασικές προϋποθέσεις για ν' αναγνωρισθεί το ελληνικό κράτος από τις μεγάλες δυνάμεις της Δύσης ως ανεξάρτητο και στη συνέχεια να προσδεθεί στο άρμα της Δύσης. Δεν υπήρχε καμία περίπτωση να δεχθεί η Δύση ανάμεσα στα μέλη της την Ελλάδα, χωρίς προηγουμένως να την δεσμεύσει καταλλήλως στον τομέα της παιδείας.

Οι στόχοι του συστήματος παιδείας δυτικού τύπου είναι να συντηρείται πάντοτε η κοινωνική κατάσταση όπως ευνοεί την εξουσία και ταυτόχρονα να διατηρείται η δυναμική τού οποιουδήποτε σχεδιασμού επιβάλλουν οι ισχυροί της Δύσης. Στόχος του συστήματος αυτού είναι πάντοτε ο "άνθρωπος" κι επιδίωξη είναι η κατάλληλη επέμβαση στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς του. Ο άνθρωπος δεν έπρεπε ν' αφεθεί ελεύθερος να σκέφτεται, αντλώντας γνώσεις ανεξέλεγκτα, που θα είχε ως αποτέλεσμα να ισχυροποιείται διαρκώς. Έπρεπε να μάθει να φοβάται την εξουσία, να περιμένει από τους εξουσιαστές να του λύσουν τα προβλήματά του κι επιπλέον να μάθει να θυσιάζεται γι' αυτούς. Αυτό, που φαινομενικά φαντάζει δύσκολο —αν σκεφτεί κάποιος την πολύπλοκη ψυχοσύνθεση του ανθρώπου—, για το σύστημα είναι εξαιρετικά απλό.

Δύο μαθήματα μέσα στο πρόγραμμα των μαθημάτων είναι υπεύθυνα για την εγκληματική επέμβαση εις βάρος του ανθρώπου: τα θρησκευτικά και η ιστορία. Στην πιο τρυφερή ηλικία του ανθρώπου κι αμέσως μόλις αρχίσει ν' αντιλαμβάνεται τον κόσμο, επεμβαίνουν οι εγκληματίες και μολύνουν την ψυχή του. Δεν διδάσκουν στα παιδιά το Λόγο του Υιού του Θεού του Χριστού, αλλά διδάσκουν την ιουδαϊκή εκδοχή περί Θεού. Τα παιδιά μαθαίνουν να φοβούνται έναν Θεό, που τιμωρεί σκληρά αυτούς που δεν εκτελούν το θέλημά Του. Μαθαίνουν ότι Αυτός ο Θεός διαχωρίζει τους ανθρώπους σ' εκλεκτούς και μη.

Μαθαίνουν να μην προσπαθούν να λύσουν τα προβλήματά τους μόνα τους, γιατί σ' όλα τα θέματα υπάρχει κι ένας Μωυσής.

Από τη στιγμή που τα παιδιά αρχίζουν να φοβούνται το Θεό, οι επιδιώξεις της εξουσίας είναι εύκολο να πραγματοποιηθούν. Είναι εύκολο πλέον να μάθουν τα παιδιά ότι ο δάσκαλος, ο παπάς, ο πολιτικός και ο οποιοσδήποτε άλλος τους υποδεικνύεται, είναι ένας "εκλεκτός" Μωυσής —στο επίπεδο που τον αφορά—, που πρέπει απαραίτητα να τον σέβονται και να τον υπακούνε, γιατί ο Θεός τιμωρεί. Την εκτέλεση της τιμωρίας δεν την αναλαμβάνει βέβαια ο Ίδιος, αλλά ο "εκλεκτός" Του. Άπειρη βία ασκείται στα σχολεία μέχρι να μάθουν τα παιδιά να σκέφτονται όπως επιθυμούν οι κρατούντες. Οι σφαλιάρες, οι κλοτσιές και οι εξοντωτικές εργασίες-τιμωρίες για το σπίτι, αντικατέστησαν τους κεραυνούς του Θεού των Ιουδαίων. Εκατομμύρια μικροί άνθρωποι βασανίστηκαν απάνθρωπα και μόλυναν τις ψυχούλες τους, μέχρι να εμπεδώσουν ότι δεν έχουν δικαίωμα να σκέφτονται, όταν υπάρχουν οι "ανώτεροι-εκλεκτοί" Μωυσήδες.

Αν σ' αυτήν την τραγική κατάσταση προσθέσει κάποιος και την υποχρεωτική βαθμολογία, η εικόνα συμπληρώνεται. Η βαθμολογία έχει ως στόχο να βάλει το στοιχείο της ανισότητας ακόμη και μεταξύ των παιδιών. Ανώτερος δεν είναι μόνον ο δάσκαλος, αλλά και ο συμμαθητής που έχει καλύτερους βαθμούς. Οι "καλύτεροι" και "ανώτεροι" συμμαθητές είναι αυτοί που θα γίνουν οι Μωυσήδες του μέλλοντος και άρα τους οφείλεται ένας προκαταβολικός σεβασμός. Όταν το σύστημα έχει ως στόχο ν' αναδεικνύει και στη συνέχεια να προωθεί τους ακίνδυνους για τις επιδιώξεις του, εννοείται ότι αυτοί οι λιλιπούτσιοι Μωυσήδες είναι οι πλέον υποταχτικοί, οι πλέον πειθήνιοι και άρα οι πλέον βλάκες ανάμεσα στους μαθητές.

Το δεύτερο στη σειρά επικινδυνότητας μάθημα είναι η ιστορία. Με μέσο αυτό το μάθημα, το σύστημα προσπαθεί — εκμεταλλευόμενο την προηγούμενη επέμβαση των θρησκευτικών— να δώσει στα παιδιά ενός συγκεκριμένου χώρου κάποια κοινά χαρακτηριστικά, που είναι διαφορετικά απ' αυτά των παιδιών των γειτονικών χωρών, που κι αυτές ακολουθούν την ίδια πρακτική. "Εκλεκτοί" κι "ανώτεροι" στο γενικό επίπεδο δεν είναι μόνο οι εγχώριοι Μωυσήδες του συστήματος, αλλά κι αυτοί που τους ακολουθούν σε σχέση με κάποιους άλλους. Οι Έλληνες είναι "εκλεκτοί" σε σχέση με τους Τούρκους, οι Γάλλοι σε σχέση με τους Γερμανούς κλπ.. Η ιδιότητα του "εκλεκτού" μεταβιβάζεται κατ' αυτόν τον τρόπο από τον άνθρωπο στο έθνος.

Όλα αυτά επιτυγχάνονται με μέσον την υποκειμενική παρουσίαση των ιστορικών γεγονότων. Παρουσιάζουν την κατάσταση με τέτοιο τρόπο, ώστε να μπορούν να χρησιμοποιούν εις βάρος του ανθρώπου ό,τι πιο όμορφο έχει δημιουργήσει η ανθρώπινη διάνοηση. Μιλάνε για ειρήνη, για κουλτούρα και πολιτισμό, τη στιγμή που προετοιμάζουν την κοινωνία για πόλεμο. Σύμφωνα μ' αυτούς, οι "εκλεκτοί" κι "ανώτεροι" —και άρα αυτοί οι ίδιοι— δεν αδικούν, δεν απειλούν, ούτε σκοτώνουν σαν τα ζώα. Δυστυχώς όμως οι "κατώτεροι" δεν τους επιτρέπουν να υπηρετήσουν την παγκόσμια ειρήνη όπως θα ήθελαν κι

έτσι θα πρέπει —διά παν ενδεχόμενο— να είναι το έθνος πάντα έτοιμο για νέες εποποιίες. Μαθαίνουν σε μικρά παιδιά να μισούν θανάσιμα ανθρώπους που δεν γνωρίζουν, τη στιγμή που δεν έχουν τη δυνατότητα να επιβεβαιώσουν την αλήθεια των όσων ακούνε από τους φανατισμένους υστερόβουλους και βολεμένους βλάκες.

Ό,τι αρνητικό έχει να επιδείξει η ανθρώπινη κοινωνία οφείλεται σ' αυτά τα δύο μαθήματα. Ο ρατσισμός και ο εθνικισμός, που είναι τα αίτια των ανθρώπινων τραγωδιών, είναι αποτέλεσμα της εσκεμμένα κακής διαπαιδαγώγησης. Δεν μαθαίνει ο άνθρωπος να σέβεται και ν' αγαπάει το διαφορετικό, παρά μαθαίνει να το κατατάσσει σε ανώτερο ή κατώτερο και είτε να υποτάσσεται από φόβο είτε να το υποτιμά και να το μάχεται. Το σύνολο των επιδιώξεων της εξουσίας βρίσκεται στην καλλιέργεια αυτής της νοοτροπίας. Αυτή η νοοτροπία συντηρεί την εξουσία κι εξαιτίας αυτού του οφέλους επενδύει στον τομέα της παιδείας. Αυτός είναι κι ο λόγος που εξοργίζεται η εξουσία, κάθε φορά που κάποιος προβληματίζεται για την ανάγκη διδασκαλίας αυτών των μαθημάτων. Μπορεί κάποιος να προτείνει να προστεθούν ή ν' αφαιρεθούν οποιαδήποτε μαθήματα, αλλά δεν μπορεί ούτε καν ν' αναφερθεί σ' αυτά τα δύο. Η εξουσία συντηρείται εξαιτίας αυτής της νοοτροπίας, γιατί ο άνθρωπος που την έχει δεν μπορεί να συνυπάρξει μ' άλλον άνθρωπο υπό καθεστώς ελευθερίας και ισότητας. Πάντα βλέπει τον εαυτό του συγκριτικά με τους υπόλοιπους. Εξαιτίας της σύγκρισης, είτε θα φοβάται και θα υπακούει είτε θα υποτιμά και θα περιμένει από τους Μωυσήδες να του πουν πώς ν' αντιδράσει. Αυτοί θα του πουν εάν οι εκάστοτε "κατώτεροι" θα πρέπει να τιμωρηθούν ή να ευνοηθούν, όχι επειδή έκαναν κάτι, αλλά επειδή είναι αυτοί που είναι.

Η νοοτροπία των "μορφωμένων" να βλέπουν σαν κατώτερους τους εργάτες ή των πολιτικών, που βλέπουν σαν κατώτερους τους πολίτες, δεν είναι προϊόν προσωπικής φιλοσοφίας, αλλά προϊόν του συστήματος παιδείας. Ποιος δεν έχει ακούσει το δάσκαλό του να λέει: "Διαβάστε, γιατί θα καταλήξετε στο τέλος εργάτες". Τι είναι δηλαδή οι εργάτες; Ψωριάρηδες, άρρωστοι ή βλάκες; Υπάρχει μηχανή παραγωγής και άρα οικονομία χωρίς εργάτες; Άκρως απαραίτητοι και χρήσιμοι δεν είναι αυτοί που κατασκευάζουν αυτά που οι εξίσου χρήσιμοι επιστήμονες δημιουργούν; Ποιος έδωσε το δικαίωμα στο βλάκα δάσκαλο να συγκρίνει και να περνά στο μυαλό τού μικρού παιδιού το βλακώδες συμπέρασμά του; Το παιδί που θα γίνει επιστήμονας πώς θα βλέπει τον εργάτη; Το παιδί που θα γίνει εργάτης, που είναι και το πιο πιθανό, πώς θ' αντιλαμβάνεται τον εαυτό του σε σχέση με τους άλλους; Τι θα προτείνει στα παιδιά του;

Όταν αυτά συμβαίνουν μεταξύ των μελών της κοινωνίας που απολαμβάνουν τα ίδια δικαιώματα, τι συμβαίνει με τις ιδιόμορφες κοινωνικές ομάδες; Πώς θα δουν οι "επιστήμονες" και οι εργάτες έναν πραγματικά διαφορετικό άνθρωπο; Έναν άνθρωπο που η διαφορετικότητά του είναι οφθαλμοφανής και όχι προϊόν σύγκρισης, που απαιτεί να γνωρίζει κάποιος τον άλλο; Πώς θα δουν όλοι αυτοί έναν μαύρο ή έναν μουσουλμάνο, έναν μετανάστη ή ακόμα κι έναν ομοφυλόφιλο; Πάντα μέσα στην κάθε χριστιανική κοινωνία υπάρχει ένας υποβόσκων ρατσισμός, που είναι θέμα χειρισμού της εξουσίας το πότε αυτός

θα εκδηλωθεί φανερά. Τα παιδιά που έχουν διαπαιδαγωγηθεί "χριστιανικά" πάντα συγκρίνουν και πάντα είναι έτοιμα, είτε να δεχθούν την τιμωρία είτε να την επιβάλλουν. Το σύστημα εξουσίας όλα αυτά τα γνωρίζει και πάντα, όταν υπάρχει πρόβλημα, επιλέγει κάποιον "κατώτερο" για να του φορτώσει τις ευθύνες. Στη συνέχεια ο λαός αναλαμβάνει τα υπόλοιπα. Οι μετανάστες, οι Εβραίοι και οι μαύροι είναι οι πρώτοι που κατ' επανάληψη επιλέγονται. Όταν πάλι τα προβλήματα γίνουν πραγματικά μεγάλα, ο "κατώτερος" που ευθύνεται δεν βρίσκεται μέσα στην κοινωνία, αλλά είναι συνήθως ο γειτονικός λαός που έχει "βλέψεις", απειλεί κλπ.. Όσο απλό είδαμε ότι είναι να περάσει η ιδιότητα του "εκλεκτού" από το επίπεδο του ανθρώπου στο επίπεδο του έθνους, άλλο τόσο απλό είναι να μετατραπεί ο ρατσισμός σ' εθνικισμό.

Η τραγική ειρωνεία για τον άνθρωπο είναι ότι οι άνθρωποι του συστήματος γνωρίζουν από πού προέρχονται όλα αυτά και, χωρίς ν' απειλούν τις πραγματικές συνθήκες που γεννούν τον ρατσισμό, αναλαμβάνουν εργολαβικά να εκφράσουν και τον ρατσιστικό και τον αντιρατσιστικό λόγο. Οι υποτιθέμενοι αντιρατσιστές αγωνίζονται δήθεν να εκφράσουν έναν "πολιτικά ορθό" λόγο, τη στιγμή που ξέρουν ότι γλυπτό με νερό δεν γίνεται. Τα πάντα έχουν σχέση με τη νοοτροπία. Όπως τα παιδιά, διαβάζοντας το Λόγο του Υιού του Θεού του Χριστού ή του Πλάτωνα ή του Σωκράτη κλπ. —που το ίδιο το σύστημα της παιδείας τους προσφέρει—, δεν αλλάζουν νοοτροπία, έτσι και οι λαοί λειτουργούν σαν να μην ακούνε. Μπορείς να καθυστερήσεις ορισμένα φαινόμενα, αλλά όχι ν' αλλάξεις την πραγματική κατάσταση. Παιδιά που έχουν συνηθίσει να τιμωρούνται από "ανώτερους", όταν ενηλικιωθούν, κάθε φορά που θα προκύπτει πρόβλημα, θ' αναζητούν ανάμεσα στους "κατώτερους" τους υπεύθυνους για να τους τιμωρήσουν. Το σύστημα πάντα θα υποδεικνύει και τα υπόλοιπα είναι εύκολα. Οι εκλεκτοί του συστήματος είναι πάντα στο απυρόβλητο, γιατί τους "ανώτερους" δεν τους απειλούν ποτέ τέτοιοι άνθρωποι. Ένας τέτοιος άνθρωπος μπορεί να κάψει ζωντανό έναν μετανάστη, αλλά, όταν δει μπροστά του ακόμα κι έναν πολιτικό που μισεί, θα φοβηθεί. Ο άνθρωπος αυτός, εξαιτίας της βίας που ασκήθηκε σε βάρος του κατά την παιδική του ηλικία, δεν μπορεί —και μέχρι να πεθάνει— να ξεπεράσει το φόβο που νιώθει απέναντι στους "εκλεκτούς".

Αυτό που πρέπει να εξετάσουμε τώρα είναι το πώς κατάφερε το σύστημα εξουσίας να σχεδιάσει ένα σύστημα παιδείας, που να λειτουργεί μ' αυτήν τη φιλοσοφία. Ενώ θεωρητικά βρισκόταν με το "μαχαίρι στο λαιμό", κατόρθωσε να επιβιώσει και να ισχυροποιηθεί. Πώς οι άνθρωποι, που μισούσαν τους "εκλεκτούς", παρέδωσαν τα παιδιά τους σ' αυτούς; Οι άνθρωποι παγιδεύτηκαν γιατί υποτίμησαν τη γνώση του συστήματος εξουσίας και προσπάθησαν να φερθούν πονηρά απέναντι σε παμπόνηρους.

Οι γνώσεις επέτρεψαν στο σύστημα εξουσίας να σχεδιάσει και στη συνέχεια να υποστηρίξει ένα σύστημα παιδείας παγίδα. Γνώριζε η εξουσία τι θα προκύψει μετά τη διασπορά γνώσης. Τα εθνικά κράτη, σε συνδυασμό με τη βιομηχανική επανάσταση, θα οδηγούσαν την κοινωνία στην αστικοποίηση. Αυτό συνεπάγεται τη δημιουργία πολλών υποσυστημάτων που απαιτούν επάνδρωση. Υποσυστήματα που θα είχαν ως αντικείμενο την

εκπαίδευση, την αστυνόμευση, την άμυνα κλπ.. Καλλιέργησε έναν τύπο παιδείας που συντηρεί την αντίληψη περί ανωτερότητας, αλλά γνώριζε ότι μπορούσε να ευνοήσει τους "ανώτερους" που θα προέκυπταν. Όποιος έμπαινε στην προβλεπόμενη διαδικασία μέχρι τέλους, δεν αισθανόταν μόνο ανώτερος, αλλά αμειβόταν και συνεπώς ζούσε ως τέτοιος. Αυτοί όλοι αποτελούσαν τα πρότυπα που έλκυαν τους άλλους. Αυτοί έδιναν νόημα στο λόγο του δασκάλου, που προέτρεπε τους μαθητές να διαβάζουν για να μην μείνουν εργάτες. Από τη στιγμή που υπάρχουν τα πρότυπα, τα πάντα είναι εύκολα. Ήταν στις δυνατότητες της εξουσίας να δημιουργήσει μία δομή που θ' αναλάμβανε να ελέγξει την πορεία τού ανθρώπου μέχρι την κατάκτηση του στόχου. Από τη στιγμή που οι άνθρωποι δέχονται αυτές τις συνθήκες, τα πάντα σχεδιάζονται με τρόπο που να ικανοποιεί το σύστημα.

Η διαδικασία, μέχρι την κατάκτηση του στόχου, έγινε χρονοβόρος, επίπονη και βασανιστική. Η αυστηρότητα και η πειθαρχία ήταν κάτι το αναμενόμενο, εφόσον έπρεπε οι μαθητές στην πορεία —συνεχώς και για τον οποιονδήποτε λόγο— να τιμωρούνται, ώστε όταν φτάσουν στον στόχο τους να έχουν τα επιθυμητά χαρακτηριστικά: φόβο απέναντι στους "ανώτερους" κι αυστηρότητα απέναντι στους "κατώτερους". Μ' αυτήν τη διαδικασία κατόρθωνε το σύστημα παράλληλα και το εξής σημαντικό: εξόντωνε κι αυτούς που θα μπορούσαν να γίνουν επικίνδυνοι. Ο υγιής άνθρωπος δεν αντέχει μια τόσο χρονοβόρα και αυστηρή διαδικασία. Είναι θέμα χρόνου ν' αντιδράσει. Αυτήν την αντίδραση περιμένει το σύστημα και τον τιμωρεί. Τιμωρεί μ' οποιοδήποτε μέσο κι ανελέητα, εφόσον το αντιδραστικό "στοιχείο" ποτέ δεν θα "βουλευτεί". Αυτός είναι κι ο λόγος που πολλά παιδιά εγκαταλείπουν το σχολείο παρ' όλη την υλική και ηθική υποστήριξη των γονέων τους. Από τότε που δημιουργήθηκε το σύστημα παιδείας αυτού του τύπου, μ' αυτόν τον τρόπο λειτουργεί. Ο άνθρωπος απαγορεύεται να σκέφτεται. Απαγορεύεται να είναι διαφορετικός. Η υπακοή είναι η μόνη αρετή-προσόν που τυγχάνει ανταμοιβής.

Πώς όμως επέτρεψαν οι άνθρωποι να σχεδιαστεί ένα τέτοιο σύστημα, που βιάζει τις ανθρώπινες ψυχές και παραμορφώνει τον άνθρωπο; Σ' αυτό το σημείο εμφανίζεται η πονηριά τού ανθρώπου, που αποδεικνύεται "μπούμερανκ" γι' αυτόν. Η διαπαιδαγώγηση του ανθρώπου είναι μία διαδικασία που απαιτεί χρόνο, προσήλωση, αγάπη και γνώση. Για μια υγιή οικογένεια είναι η πιο γλυκιά και σπουδαία υποχρέωση των γονέων. Είναι έργο ζωής για τους γονείς η σωστή διαπαιδαγώγηση των παιδιών. Το πρόβλημα σ' αυτό το σημείο εμφανίζεται. Η βάση της χριστιανικής κοινωνίας, που είναι η οικογένεια που λειτουργεί με τα "χριστιανικά πρότυπα", δεν είναι υγιής. Η οικογένεια, που την συνθέτουν γονείς χωρίς γνώσεις και με μόνο εφόδιο τον λόγο των πατέρων της εκκλησίας τον οποίο εκφράζουν οι παπάδες, έχει ως κύριο χαρακτηριστικό της την έννοια της "εξουσίας". Η εξουσία δημιουργεί ρόλους και οι ρόλοι καταστρέφουν τις σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας. Είναι θέμα χρόνου, από τη στιγμή που καταστρέφονται αυτές οι σχέσεις, μαζί με την έννοια της "εξουσίας" να μπει μέσα στην οικογένεια τόσο η έννοια της "υπακοής" όσο και της "βίας", είτε σωματικής είτε ψυχολογικής, εφόσον η ανυπακοή τιμωρείται.

Το παιδί, που είναι ένας μικρός άνθρωπος, έρχεται πολύ γρήγορα αντιμέτωπο με τη βία, εφόσον, είτε επειδή δεν γνωρίζει τι να κάνει είτε επειδή αντιδρά ενστικτωδώς, δεν υπακούει στην εξουσία. Εδώ ακριβώς έρχεται σε επαφή το άσχημο σύστημα παιδείας με την άρρωστη οικογένεια και δημιουργείται ο απαραίτητος "κοινός τόπος". Το παιδί γνωρίζει τη βία πρώτα στο σπίτι του και μετά στο σχολείο. Δεν γνωρίζει μια διαφορετική κατάσταση στο σχολείο, ώστε ν' αντιδράσει και να προκαλέσει στη συνέχεια την αντίδραση των γονιών, που θα είχε ως αποτέλεσμα ν' αποκαλυφθεί η εγκληματική φιλοσοφία τού σχεδιασμού τού συστήματος. Απλά αλλάζουν τα πρόσωπα που ασκούν τη βία. Τα πάντα αρχίζουν κι εξελίσσονται τραγικά για τον άνθρωπο από τη στιγμή που το ζητούμενο γίνεται η υπακοή. Ο μικρός ανθρωπάκος βρίσκεται ξαφνικά μόνος του να πολεμά Θεούς και δαίμονες. Στην πιο τρυφερή ηλικία, αντί ν' απολαμβάνει χάδια, αντιμετωπίζει τη βία σ' όλες της τις μορφές. Βία πρωτόγονη από άσχετους γονείς, είτε για τον "κόσμο" που κρίνει είτε για το "καλό", και βία επαγγελματικού επιπέδου από τους επαγγελματίες που σχεδίασαν το σύστημα παιδείας. Η κοινή επιδίωξη της υπακοής ανάμεσα στην οικογένεια και στο σύστημα παιδείας δίνει τη δυνατότητα στο δεύτερο να ζητά και ν' αποσπά από τους γονείς το δικαίωμα της διαπαιδαγώγησης, που είναι αποκλειστικό δικαίωμα και υποχρέωση των γονέων.

Ο μέσος χριστιανός, επειδή είναι πολύ απασχολημένος, είτε με τη δουλειά του είτε με τα καφενεία, ξεφορτώνεται κατ' αυτόν τον τρόπο ένα μεγάλο πρόβλημα. Όσο σκληρή κι αν φαίνεται η λέξη "ξεφόρτωμα" είναι η μόνη που μπορεί να περιγράψει την πραγματικότητα. Φέρνει στον κόσμο μια ντουζίνα παιδιά και είναι ήσυχος γιατί τα υπόλοιπα τ' αναλαμβάνει το σύστημα. Αυτός είναι που θα πάει στο δάσκαλο να τον ενθαρρύνει ν' ασκήσει βία σε περίπτωση ανυπακοής του παιδιού του κι αυτός είναι που "φιλοσοφώντας" στα καφενεία θα ξεστομίσει: "Πού περιμένεις να πάει η κοινωνία; Εδώ δεν αφήνουν τον δάσκαλο να χτυπάει τα παιδιά· εμείς παλιά τον τρέμαμε τον δάσκαλο· έχουν καταστρέψει τον τόπο αυτοί οι προοδευτικοί με τις βλακείες τους". Τα λέει και τα πιστεύει. Ό,τι κάνει το πιστεύει. Παραδίδει τα παιδιά του στο σύστημα χωρίς ενοχές, γιατί νομίζει ότι σε κάθε περίπτωση θα είναι σωστός γονέας. Αν το παιδί του υπακούει μέχρι το τέλος, κάπου θα "βολευτεί" κι αυτός θα καμαρώνει, επειδή θα νομίζει ότι έκανε το καθήκον του. Αν δεν "βολευτεί" θ' έχει μάθει τουλάχιστον να υπακούει κι αυτό είναι "καλό" εφόδιο για τη ζωή. Όλοι θέλουν στη δούλεψή τους υπάκουους εργάτες. Όλοι θέλουν στη δούλεψή τους ανθρώπους που να τους εκμεταλλεύονται και να μην διαμαρτύρονται. Ο "άνωτερος" εργοδότης επιθυμεί σωστά εκπαιδευμένο "κατώτερο" εργάτη.

Το σύστημα, με τη σύμφωνη γνώμη των γονέων, λειτουργεί κατ' αυτόν τον τρόπο απρόσκοπτα. Σαν γιγαντιαίος Προκρούστης, παίρνει τους ανθρώπους και τους φέρνει στα μέτρα που επιθυμεί. Μία τεράστια βιομηχανία παραγωγής ανθρώπων, που αδιαφορεί για κλίσεις, ταλέντα, ευαισθησίες και παράγει υπάκουους πολίτες, στρατιώτες, εργάτες. Ανθρώπους που αγαπούν και μισούν ό,τι τους υποδεικνύουν. Ανθρώπους που σ' όλη τους τη ζωή είτε θα καρπαζώνουν είτε θα καρπαζώνονται.

Αυτά τα φαινόμενα παράγει το σύστημα της παιδείας κι αυτά απαιτούν άμεση αντιμετώπιση. Γνωρίζοντας από πού προέρχονται τα άσχημα χαρακτηριστικά της κοινωνίας, είναι αναγκαίο να επέμβουμε στην πηγή των προβλημάτων. Είναι αναγκαίο ν' αλλάξουμε τα λειτουργικά χαρακτηριστικά του συστήματος παιδείας, που αναπαράγει διαρκώς τους ίδιους "προβληματικούς" ανθρώπους, με αποτέλεσμα να συντηρείται η "προβληματική" κοινωνία. Πρέπει ν' αλλάξουμε το σύνολο της φιλοσοφίας που διέπει τη λειτουργία τού συστήματος παιδείας. Θα πρέπει να επανεξετάσουμε τον ρόλο ύπαρξής του και στη συνέχεια να το προσαρμόσουμε στις ανάγκες του ανθρώπου και της κοινωνίας και όχι της εξουσίας.

Αυτό σημαίνει απλά ότι θα πρέπει να διατηρηθεί μέσα στην κοινωνία ένα εκπαιδευτικό σύστημα με συγκεκριμένους στόχους, αλλά και συγκεκριμένες αρμοδιότητες. Κατ' αρχήν πρέπει να το αποσυνδέσουμε από την έννοια της "διαπαιδαγώγησης". Η διαπαιδαγώγηση είναι καθαρά υποχρέωση και καθήκον των γονέων. Είναι υποχρέωση της πολιτείας να παρέχει στους γονείς το σύνολο των εφοδίων που απαιτεί η πράξη αυτή. Είναι υποχρεωμένη ακόμη και να τους εκπαιδεύσει η ίδια για τη ανάληψη αυτού του ρόλου. Σήμερα η λογική της παιδείας είναι ότι το παιδί πάει στο σχολείο "για να γίνει άνθρωπος". Στο μέλλον θα πρέπει να είναι ότι το παιδί "είναι άνθρωπος" και πάει στο σχολείο "για να πάρει τα εφόδια που του χρειάζονται". Εάν αφαιρεθεί η αρμοδιότητα της διαπαιδαγώγησης από το σχολείο, ευνόητο είναι ότι αφαιρείται απ' οποιοδήποτε εκπαιδευτικό πρόγραμμα το μάθημα των θρησκευτικών, που αποτελεί και τον υπ' αριθμό ένα κίνδυνο. Από τη στιγμή που ο άνθρωπος διαπαιδαγωγείται στο σπίτι του, εκεί θα μάθει και τα περί Θεού. Είναι θέμα λογικής. Όταν ο γονέας δίνει με τις καλύτερες προθέσεις ό,τι καλύτερο έχει, εννοείται ότι θα δώσει στο παιδί του και την πίστη του. Είναι ιδανικό για το παιδί να μάθει για τον Θεό-Πατέρα από τον φυσικό του τον πατέρα, που το λατρεύει και το υπηρετεί.

Αυτό που περιγράψαμε ως ιδανικό θα στερήσει από το σύστημα τη δυνατότητα να καλλιεργήσει τη νοοτροπία που γεννάει τον ρατσισμό. Αυτό θα συμβεί, γιατί το παιδί, που μαθαίνει τα περί Θεού από τον πατέρα του, δεν μπορεί ν' αντιληφθεί τον Θεό των Ιουδαίων. Δεν μπορεί ν' αντιληφθεί και άρα να λατρεύει έναν Θεό-Πατέρα, που δίνει το δικαίωμα στους δούλους Του —τους "εκλεκτούς"— να κλοτσούν και να φτύνουν τα παιδιά Του. Αυτά τα παιδιά αντιδρούν στη βία των "ανωτέρων", εφόσον δεν έχουν την κατάλληλη παιδεία για να τους αποδεχθούν. Όταν αργότερα ενηλικιωθούν είναι αδύνατον να μην συγκρουστούν μαζί τους. Αυτά τα παιδιά, αφού διαπαιδαγωγηθούν στο σπίτι τους, είναι έτοιμα να εισαχθούν σ' ένα εκπαιδευτικό σύστημα, για να πάρουν ό,τι δεν είναι μέσα στις δυνατότητες της οικογένειας να δώσει. Το εκπαιδευτικό σύστημα πρέπει να σχεδιαστεί με βάση τις ανάγκες του παιδιού αλλά και της κοινωνίας.

Το παιδί, εκτός πλαισίου οικογένειας, επιθυμεί να καλύψει δύο βασικές ανάγκες. Η πρώτη είναι να παίξει με τους ομοίους του και η δεύτερη είναι να ικανοποιήσει την έμφυτη περιέργειά του για τα όσα συμβαίνουν στον άγνωστο κόσμο που μόλις μπήκε. Η κοινωνία, από την άλλη πλευρά, έχει ανάγκη από ανθρώπους που σέβονται τον "άνθρωπο" και άρα θέλει να καλλιεργήσει την κοινωνικότητα του ανθρώπου· επιπλέον θέλει αυτοί οι άνθρωποι

να έχουν γνώσεις, ώστε να πολλαπλασιάσουν τις δυνατότητές τους στον τομέα της προσφοράς. Αυτές τις ανάγκες καλείται να καλύψει το εκπαιδευτικό σύστημα κι αυτές αποτελούν τα δεδομένα που θα στηριχθεί ο σχεδιασμός του. Τα πάντα είναι εύκολα, εφόσον οι ανάγκες του παιδιού και της κοινωνίας δεν είναι συγκρουόμενες. Με τα παιχνίδια θα γίνει κοινωνικό και με τα μαθήματα γνώσης θα καλύψει την περιέργειά του.

Στα πρώτα χρόνια της εκπαίδευσης, θα πρέπει ν' ακολουθείται ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα, κοινό για όλα τα παιδιά. Ο δάσκαλος, που θ' αναλαμβάνει να τα διδάξει, δεν θ' ασκεί σε καμία περίπτωση παιδαγωγικό ρόλο. Θα γνωστοποιεί στα παιδιά τον τρόπο εκπαίδευσης και θ' ασχολείται μόνο μ' εκείνα που αποδέχονται τους κανονισμούς. Το παιδί που αδυνατεί να συμμορφωθεί, απλά θ' αποβάλλεται, ώστε η ευθύνη να πηγαίνει στους πραγματικά υπεύθυνους, που είναι οι γονείς. Ο δάσκαλος, συνεργαζόμενος μ' αυτούς, θα περιορίζεται στο να τους περιγράφει τις αντιδράσεις του παιδιού κι από εκεί και πέρα αυτοί θα είναι υπεύθυνοι. Αυτοί θ' αναλαμβάνουν να λύσουν το όποιο πρόβλημα προσαρμογής έχει το παιδί τους, είτε μόνοι τους είτε με τη βοήθεια των ειδικών.

Η διδασκαλία θα γίνεται πάντα με τέτοιο τρόπο, ώστε τα παιδιά να μην μπορούν να κρίνουν το ένα το άλλο. Ποτέ δεν θα πρέπει να δίνει ο δάσκαλος το δικαίωμα σε κάποια παιδιά να ξεχωρίζουν. Η διδασκαλία πρέπει να έχει περιγραφική μορφή και ποτέ να μην απευθύνονται ερωτήματα προς την τάξη των παιδιών. Τα παιδιά δεν πρέπει στην πρώτη κοινωνική τους δραστηριότητα να συγκρίνουν τους εαυτούς τους με τους άλλους. Αυτή η σύγκριση δημιουργεί αυτά που ονομάζουμε "complex". Είναι καθοριστικό για όλη τη ζωή του ανθρώπου, αν για τον οποιονδήποτε λόγο, την πρώτη φορά που θα μιλήσει μπροστά σε κοινό, προκαλέσει το γέλιο των υπολοίπων που θα τον κρίνουν. Το γέλιο αυτό είναι καταραμένο και μπορεί ν' ακολουθεί κάποιον σ' όλη του τη ζωή. Το ίδιο καθοριστικό είναι να δει συμμαθητές που απαντάνε σ' όλα τα ερωτήματα σωστά. Σ' όλη του τη ζωή θα υποτιμά τον εαυτό του και θα περιορίζεται στο ν' αναζητά σωτήρες-παντογνώστες. Εκτός του ότι δεν είναι σωστό να συγκρίνονται σ' αυτήν την ηλικία τα παιδιά μεταξύ τους, εφόσον δεν έχουν τα κατάλληλα κριτήρια και τις κατάλληλες γνώσεις, είναι και άδικο. Είναι άδικο για δύο λόγους. Ο πρώτος λόγος έχει σχέση με το πρόγραμμα που είναι κοινό και υποχρεωτικό για όλους. Το περιορισμένο φάσμα των μαθημάτων και το απεριόριστο φάσμα των ταλέντων ή ιδιομορφιών του ανθρώπου, δίνει τη δυνατότητα διάκρισης στα παιδιά που θα έχουν την τύχη να υπάρχει μάθημα που να ευνοείται η ανάδειξη του ταλέντου τους. Ο δεύτερος λόγος και ο πιο σημαντικός έχει σχέση με την κατάσταση που βρίσκεται η οικογένεια του κάθε παιδιού. Υπάρχουν πλούσιες αλλά και φτωχές οικογένειες· μορφωμένες και αγράμματες. Το παιδί στην πρώτη κοινωνική του δραστηριότητα δεν θα πρέπει να αισθάνεται πλεονεκτικά ή μειονεκτικά, εξαιτίας της κατάστασης που βρίσκεται η οικογένειά του. Αν ο δάσκαλος ενθαρρύνει τον ανταγωνισμό, δίνει πλεονέκτημα στα παιδιά που έχουν μορφωμένους γονείς, κάνοντας τα υπόλοιπα να αισθάνονται κατώτερα.

Σήμερα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση γίνονται εγκλήματα. Οι γονείς, από άγνοια, φορτώνουν με γνώσεις τα παιδιά στο σπίτι, καλλιεργώντας τους το ανταγωνιστικό πνεύμα.

Άσχετοι δάσκαλοι ενθαρρύνουν τον ανταγωνισμό, νομίζοντας ότι θ' ανακαλύψουν και θα συντελέσουν στην ανάδειξη της υπερδιάνοιας, τη στιγμή που ούτε η ηλικία των παιδιών είναι κατάλληλη ούτε τα μαθήματα που διδάσκουν είναι κατάλληλα γι' αυτήν τη λειτουργία. Το αποτέλεσμα είναι να δημιουργούν "κόκορες" κομπλεξικούς, που αργότερα θα ξεφουσκώσουν, έχοντας όμως αποθαρρύνει άπειρα παιδιά με δυνατότητες να διακριθούν. Ορατό αποτέλεσμα αυτής της ολέθριας τακτικής είναι να εμφανίζονται μέσα στα δημοτικά σχολεία όλα τ' άσχημα φαινόμενα της κοινωνίας. Οι φιλίες γίνονται σε συγκεκριμένα επίπεδα. Οι "καλοί" μαθητές με τους "καλούς", οι πλούσιοι με τους πλούσιους κλπ..

Σ' αυτήν τη φάση απαγορεύεται κάθε εργασία εκτός σχολείου. Ό,τι κάνει το παιδί θα το κάνει μέσα στο χώρο του σχολείου. Αυτό είναι απαραίτητο, γιατί η εργασία στο σπίτι απειλεί τη σχέση μεταξύ παιδιού και γονέων, εφόσον η διαφορετική αντίληψη των πραγμάτων μεταξύ ενηλίκων κι ανηλίκων ευνοεί την εμφάνιση της ανεπιθύμητης εξουσίας. Το μόνο που επιτρέπεται είναι να παρακολουθεί ο γονέας αν το παιδί του μαθαίνει ή όχι αυτά τα οποία στο σχολείο διδάσκονται.

Σ' ό,τι αφορά τα παιχνίδια ο στόχος είναι η ανάπτυξη της κοινωνικότητας και της φιλίας. Παιχνίδια ομαδικά τα οποία θα μάθουν στα παιδιά να συνυπάρχουν. Σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να καλλιεργηθεί η ανταγωνιστικότητα και η ατομική διαφοροποίηση. Τα παιχνίδια πάντα θα είναι τέτοια, που να μην επιτρέπουν σε κάποιο παιδί να ξεχωρίζει. Παιχνίδια χωρίς νικητές και χαμένους. Παιχνίδια χωρίς πρωταγωνιστές και χωρίς ρόλους που απαιτούν συγκεκριμένα προσόντα. Το παιδί πρέπει να εμπεδώσει ότι σ' εκείνο το χώρο βρίσκονται όλοι μαζί για να περάσουν καλά και όχι για ν' αποδείξουν οτιδήποτε. Μόνον έτσι αυτό το παιδί, ενήλικος αργότερα, θα έχει την ίδια άποψη για τους ανθρώπους και τη ζωή. Είναι πολύ σημαντικό για τον άνθρωπο και την κοινωνία να εκμεταλλευτούμε θετικά την πρωτόγνωρη εμπειρία του παιδιού να ενταχθεί σε μια ομάδα παιδιών. Στόχος μας είναι να δώσουμε στον μαθητή και μελλοντικό πολίτη να καταλάβει ότι οι άνθρωποι, παρ' όλη τη διαφορετικότητά τους, είναι όμοιοι μεταξύ τους. Πρέπει να μάθει να αισθάνεται άνεση σε περιβάλλον με ανθρώπους και να μην φοβάται.

Για το παιδί, επειδή η εμπειρία είναι πρωτόγνωρη, είναι δεδομένο ότι βλέπει τους πάντες διαφορετικούς από τον εαυτό του. Με την εξοικείωση που ακολουθεί ξεπερνά τους αρχικούς του φόβους κι αυτή η εμπειρία είναι καθοριστική για το μέλλον του. Αυτός είναι και ο λόγος που δεν πρέπει να του προσφέρουμε στοιχεία να κρίνει και να συγκρίνει. Δεν πρέπει ν' αναζητά όμοιους του για να αισθάνεται άνετο και ασφαλές. Η εξοικείωση πρέπει να έχει γενικό χαρακτήρα και όχι να περιορίζεται μεταξύ ομοίων. Αν δεν το πετύχουμε αυτό, σ' όλη του τη ζωή θ' αναζητά μέσα στην κοινωνία όμοιους του και τους υπόλοιπους θα τους θεωρεί διαφορετικούς και άρα ξένους αν όχι εχθρικούς. Πρέπει να καλλιεργήσουμε στο παιδί την αντίληψη ότι όλοι οι άνθρωποι είναι όμοιοι. Μόνον μ' αυτήν την αντίληψη ο άνθρωπος δεν θα φοβάται και δεν θα κρίνει το "διαφορετικό". Αντίθετα θα μάθει να το αγαπάει, εφόσον όλοι μαζί έχουν ως κοινό στόχο να περάσουν καλά και τίποτε άλλο. Το μαύρο παιδί είναι

φίλος με το λευκό ή το κίτρινο“ είναι φίλοι μεταξύ τους, γιατί το καθένα απ' αυτά συντελεί στον κοινό στόχο, που είναι η διασκέδαση μέσω του παιχνιδιού. Τα παιδιά ποτέ δεν αφήνονται να παίζουν μόνο τους. Η παρουσία ειδικά εκπαιδευμένου δασκάλου είναι απαραίτητη. Ακόμα και μόνο ένα παιδί να μην λειτουργεί καλά, λόγω κακής διαπαιδαγώγησης, απειλείται το σύνολο των παιδιών. Το παιχνίδι δεν είναι διάλειμμα, είναι διδακτική ώρα.

Η δεύτερη φάση της εκπαίδευσης θα ξεκινά μερικά χρόνια αργότερα και θα είναι παντελώς διαφορετικής φιλοσοφίας. Η εκπαίδευση από γενική και κοινή θα γίνει ειδική και ξεχωριστή. Τα παιχνίδια θ' αντικατασταθούν από τον αθλητισμό. Στη δεύτερη φάση το παιδί θα επιλέγει κατευθύνσεις, ώστε να του προσφέρεται ένα συγκεκριμένο πακέτο μαθημάτων, που θα είναι απαραίτητο για να επιτύχει τον όποιο στόχο του. Έχοντας πάρει κατά τη διάρκεια της πρώτης φάσης γεύση απ' όλο το φάσμα της γνώσης, θα έχει εκδηλώσει την όποια κλίση του. Θα έχει τη δυνατότητα να επιλέξει μια κατεύθυνση που του ταιριάζει περισσότερο, χωρίς αυτή η κατεύθυνση να είναι μονόδρομος ή οριστική. Σ' αυτήν τη φάση ο ανταγωνισμός είναι κάτι το θεμελιώδες, εφόσον όλοι βρίσκονται σε χώρους που επέλεξαν οι ίδιοι. Ανταγωνίζονται άνθρωποι με κοινές κλίσεις και ανάλογα προσόντα. Το παιδί, έχοντας μάθει στην πρώτη φάση ν' αγαπάει και να σέβεται το διαφορετικό, δεν έχει πρόβλημα να καλλιεργήσει και τη δική του διαφορετικότητα. Έχοντας μάθει να κάνει φίλους με βάση τα γενικά ανθρώπινα κριτήρια και όχι με βάση τα προσόντα, δεν απειλείται από κανέναν κίνδυνο που δημιουργεί ο ανταγωνισμός. Δεν θ' απομονώσει κανέναν και δεν θ' απομονωθεί από κανέναν αν καταβάλλει υπερπροσπάθεια να διακριθεί.

Ο σχεδιασμός του συστήματος σ' αυτήν τη φάση θα είναι όμοιος μ' αυτόν που ακολουθείται σήμερα στα γυμνάσια και τα λύκεια, αλλά θα λειτουργεί με διαφορετικό τρόπο. Ο τρόπος λειτουργίας του θα μοιάζει με τον τρόπο που λειτουργούν σήμερα τα πανεπιστήμια. Θα υπάρχουν τάξεις-έτη για τους μαθητές, αλλά δεν θα υπάρχουν γενικές προαγωγικές εξετάσεις. Θα υπάρχουν μόνον εξετάσεις μαθημάτων. Δεν θα περνούν με εξετάσεις οι μαθητές τις τάξεις, αλλά θα περνούν μαθήματα που θα τα κατοχυρώνουν.

Το αδιάβλητο των εξετάσεων θα προστατεύεται από τους ίδιους τους μαθητές. Αυτό είναι δεδομένο, γιατί τα υπό κατοχύρωση μαθήματα θα είναι ο πλούτος και το διαβατήριο του μαθητή για το μέλλον. Κανένας δεν βοηθά εν δυνάμει αντιπάλους του, αφήνοντάς τους ν' αντιγράφουν. Κανένας δεν επιτρέπει να ευνοούν οι καθηγητές τους αντιπάλους. Οι μαθητές γνωρίζουν ο ένας τις ικανότητες του άλλου. Η εύνοια είναι αδύνατον να μην καταγγελθεί. Αν ένας καθηγητής αποδειχθεί ότι ευνόησε κάποιον θα πρέπει να πηγαίνει με συνοπτικές διαδικασίες κατ' ευθείαν σπίτι του, χωρίς να του αναγνωρίζεται το παραμικρό, λόγω της προηγούμενης άψογης λειτουργίας του.

Οι μαθητές θ' ακολουθούν θεωρητικά μια κοινή πορεία, αλλά η διαφορά θα βρίσκεται στα κατοχυρωμένα μαθήματα. Μπορεί δηλαδή δύο παιδιά στην ίδια τάξη-έτος να έχουν τεράστια διαφορά μεταξύ τους. Ο ένας να έχει κατοχυρωμένα τα περισσότερα μαθήματα και ο άλλος ελάχιστα. Η παράδοση των μαθημάτων θα γίνεται με τρόπο ανάλογο αυτού που

εφαρμόζεται στα πανεπιστήμια. Ο μαθητής δεν θα εξετάζεται, γιατί, όταν η πορεία του κρίνεται μ' άλλους τρόπους, αυτό δεν έχει νόημα. Σήμερα η εξέταση είναι αναπόφευκτη και αναγκαία, γιατί το σύστημα πρέπει να ελέγχει αυτούς που προάγει από μια κατώτερη τάξη σε μια ανώτερη. Μία άλλη ιδιομορφία του συστήματος αυτού είναι η δυνατότητα που θα παρέχει στους ταλαντούχους να επιταχύνουν. Επειδή οι τάξεις-έτη προβλέπουν μαθήματα (αριθμό, βαθμό δυσκολίας) με βάση τις συμβατικές δυνατότητες των μαθητών, θα δίνεται η δυνατότητα σ' αυτούς που ξεφεύγουν από τα συνηθισμένα επίπεδα ικανοτήτων να προχωρούν με διαφορετικούς ρυθμούς. Κάθε φορά που ένας τέτοιος μαθητής θ' αντιλαμβάνεται ότι μπορεί ν' αλλάξει επίπεδο θα εξετάζεται. Με εξετάσεις, δηλαδή, κάποιος θα μπορεί σε ένα χρόνο να περάσει μαθήματα που κάποιος —συμβατικά βαδίζοντας— θα περνούσε σε περισσότερα χρόνια. Στα μαθηματικά, για παράδειγμα, ένα παιδί που θα είναι ταλαντούχο και προσπαθεί, θα μπορεί σ' ένα χρόνο να περάσει την ύλη που θα διδάσκεται σε τρεις τάξεις-έτη. Από τη στιγμή που θα συμβεί αυτό, θα μετακινείται μόνο για το μάθημα αυτό στην ανάλογη τάξη-έτος. Ό,τι περνάει ο μαθητής θα κατοχυρώνεται και θα μπαίνει στο φάκελό του. Η βαθμολογία δεν θα έχει νόημα, γιατί σ' αυτήν την περίπτωση η φιλοσοφία της εκπαίδευσης θα είναι διαφορετική. Δεν είναι όπως στο πανεπιστήμιο, όπου υπάρχει ένας συγκεκριμένος αριθμός μαθημάτων που δίνει ένα ίδιο πτυχίο σ' όλους και η βαθμολογία προσδιορίζει υποτίθεται τη διαφορά μεταξύ των ομοίων.

Σ' αυτό το σύστημα δεν θα υπάρχει αφετηρία και τερματισμός, αλλά πορεία. Αν ένα παιδί δεν γνωρίζει απόλυτα το μάθημα που κατοχυρώνει, στην επόμενη βαθμίδα θα κολλήσει χειρότερα. Αυτό το σύστημα δεν επιτρέπει την εμφάνιση του φαινομένου της παραπαιδείας και κάνει απαγορευτική την ανάπτυξη της ιδιωτικής παιδείας. Δεν έχει νόημα να πληρώνει ο γονέας φροντιστήρια και ιδιωτικά εκπαιδευτικά ιδρύματα. Σήμερα το κάνει, γιατί ο τίτλος είναι το ζητούμενο κι αυτός δίνει τη δουλειά. Η φιλοσοφία σ' αυτό το σύστημα είναι ότι δεν υπάρχει τίποτε που να είναι κοινό για όλους. Ο καθένας είναι ξεχωριστός και διαφορετικός από τους υπόλοιπους. Ο φάκελος του καθενός θα περιέχει επακριβώς τα προσόντα του κατόχου του. Όταν θα βγει στην αγορά εργασίας δεν θα ζητάει μια δουλειά επειδή είναι τελειόφοιτος λυκείου ή κάτοχος κάποιου πανεπιστημιακού τίτλου, αλλά γιατί είναι αυτός που είναι. Θα ζητάει τη δουλειά γιατί το επιτρέπουν οι γνώσεις του και όχι επειδή ανήκει σε κάποιο σύνολο που πληρεί τ' απαιτούμενα προσόντα.

Η σημερινή τριτοβάθμια εκπαίδευση σ' αυτήν τη φάση θα εντάσσεται και δεν θ' αποτελεί ξεχωριστή φάση. Η ένταξή της δεν θ' αποτελέσει πρόβλημα, γιατί δεν αλλάζει τη γενικότερη φιλοσοφία της. Δεν θα χρειαστεί να χτιστούν πανεπιστήμια σε κάθε πόλη, παρά θα χρησιμοποιηθούν τα υπάρχοντα. Αν ένας μαθητής, για παράδειγμα, θα θέλει να γίνει πολιτικός μηχανικός, θα κάνει το εξής. Θα κατοχυρώνει στην πόλη του το σύνολο των μαθημάτων, που είναι στις δυνατότητες της σημερινής μέσης εκπαίδευσης να προσφέρει, και στη συνέχεια θα παρακολουθεί τα μαθήματα του σημερινού πανεπιστημίου σε άλλη πόλη. Από τα πανεπιστήμια θ' αφαιρεθούν τα μαθήματα που μπορούν να διδαχθούν με άνεση σ' οποιαδήποτε άλλη πόλη και θα παραμείνουν μόνον εκείνα που απαιτούν υποδομή

και απόλυτα εξειδικευμένο διδακτικό προσωπικό. Η χημεία της ιατρικής, για παράδειγμα, μπορεί να διδαχθεί οπουδήποτε υπάρχει αίθουσα διδασκαλίας· δεν συμβαίνει όμως το ίδιο με το μάθημα της ανατομίας. Η εισαγωγή στο αντίστοιχο του σημερινού πανεπιστημίου δεν θ' απαιτεί εξετάσεις ή κάποιες άλλες διαδικασίες. Απλά ο μαθητής θα εγγραφεται στο αντίστοιχο έτος-τάξη που θα αποτελεί συνέχεια των προηγούμενων. Από εκεί και πέρα θα συμβαίνει ό,τι και σήμερα. Αν για το πτυχίο του πολιτικού μηχανικού και άρα για τη δυνατότητα άσκησης του συγκεκριμένου επαγγέλματος απαιτούνται "X" συγκεκριμένα μαθήματα, το ίδιο θα συμβαίνει και σ' αυτό το σύστημα. Δεν υπάρχει πτυχίο, αλλά υπάρχει ως "minimum" προϋπόθεση για την άσκηση του επαγγέλματος η κατοχύρωση του συνόλου των προβλεπομένων μαθημάτων. Σ' αυτό το επίπεδο, που αφορά την επαγγελματική αρτιότητα, θα θεωρούνται όλα τα μαθήματα που προβλέπονται στο σύνολο της φάσης ως προαπαιτούμενα. Δεν θα μπορεί, δηλαδή, κάποιος να πάρει άδεια εξασκήσεως επαγγέλματος, επειδή κατοχύρωσε μόνο τα "X" μαθήματα του πολυτεχνείου. Θα πρέπει να έχει κατοχυρώσει το σύνολο των μαθημάτων που οδηγούν εκεί.

Σ' αυτό το σημείο κάποιος θα προβληματιστεί για το πόσο εφικτό θα είναι να έχουν όλοι τη δυνατότητα να εγγραφονται μ' αυτόν τον τρόπο στο ισοδύναμο των σημερινών πανεπιστημίων. Πρόβλημα δεν θα υπάρξει, γιατί η δυνατότητα ανάγεται στη σφαίρα του θεωρητικού. Όταν οι μαθητές προχωρούν ανάλογα με τις δυνατότητές τους, εννοείται ότι μόνον οι καλύτεροι θα ελπίζουν σε δουλειά. Ο μαθητής που δεν έχει δυνατότητες καθυστερεί και σε εκείνο το διάστημα οι άλλοι εμπλουτίζουν τους φακέλους τους με επιπλέον μαθήματα υψηλότερου επιπέδου εξειδίκευσης. Όλοι μπορούν να κατοχυρώσουν σε κάποια χρόνια τα μαθήματα που απαιτούνται ως ελάχιστο όριο, αλλά στην ίδια ηλικία κάποιοι θα έχουν το προβάδισμα. Αν σ' αυτούς υπολογιστούν και οι νεότεροι που προστίθενται στο υπάρχον σύνολο, τότε τα πράγματα δυσκολεύουν για τους μέτριους. Δεν αξίζει να συνεχίζει κάποιος την εξειδικευμένη εκπαίδευση, όταν δεν έχει καμία ελπίδα να εργαστεί στον αντίστοιχο τομέα. Οι μαθητές γνωρίζουν ανά πάσα στιγμή τις δυνατότητές τους, αλλά και την πορεία των ανταγωνιστών. Οι μέτριοι έχουν συμφέρον να εγκαταλείψουν τον άνισο αγώνα στο χώρο της επιστήμης και της έρευνας. Εάν θέλουν να ελπίζουν σ' επαγγελματική αποκατάσταση, θα πρέπει να στραφούν προς το χώρο της παραγωγής. Θα συνεχίζουν την εκπαιδευτική τους πορεία, αλλά θα τους ενδιαφέρει να κατοχυρώσουν μαθήματα που θ' αφορούν την εφαρμοσμένη τεχνολογία παραγωγής. Αυτά τα μαθήματα είναι τα μαθήματα που αυτή τη στιγμή διδάσκονται στα ΤΕΙ.

Το πρόβλημα της αναξιοκρατίας είναι αδύνατον να μην εκλείψει. Το "βόλεμα", που αφορά τον δημόσιο τομέα και τις επιλεκτικές προσλήψεις, θα πάψει να υφίσταται ως φαινόμενο. Σήμερα για κάποια πρόσληψη απαιτούν ως προϋπόθεση ένα συγκεκριμένο πτυχίο κι ευνοούν τους "ημετέρους". Στο μέλλον θα ζητούν ως προϋπόθεση το αντίστοιχο των μαθημάτων που εκφράζει το σημερινό πτυχίο, αλλά θα προσλαμβάνεται ο καλύτερος. Ο καλύτερος όχι υποκειμενικά, αλλά αυτός που θα έχει έστω κι ένα παραπάνω μάθημα κατοχυρωμένο από τους υπόλοιπους. Σ' ό,τι αφορά τον ιδιωτικό τομέα, εκεί δεν θα υπάρξει

πρόβλημα, εφόσον το "βόλεμα" συνεπάγεται καταστροφή. Οι ιδιώτες πάντα προσλαμβάνουν τους καλύτερους για να επιβιώσουν.

Επειδή στην αρχή του προβληματισμού μας θεωρήσαμε ως μέγα πρόβλημα την υπερπαραγωγή επιστημονικού δυναμικού, είμαστε υποχρεωμένοι να καλύψουμε τις όποιες ενστάσεις υπάρχουν. Αυτό το σύστημα είναι δυνατόν να οδηγήσει στην υπερπαραγωγή τέτοιου δυναμικού. Αυτό όμως θα είναι θετικό και όχι αρνητικό φαινόμενο. Είναι τελείως διαφορετική κατάσταση αυτή που θα προκύψει μ' αυτή που υφίσταται σήμερα. Την κοινωνική γαλήνη την απειλεί μια νέα, που, αναζητώντας δουλειά, συστηματικά παρενοχλείται σεξουαλικά. Μια νέα που μορφώθηκε και βλέπει τους "ανώτερους" εργοδότες να εξετάζουν περισσότερο το σώμα της, παρά τ' αποδεικτικά στοιχεία των σπουδών της. Την κοινωνική γαλήνη απειλεί επίσης ένας τριαντάχρονος που δεν μπορεί ν' ασχοληθεί με το αντικείμενο που επέλεξε. Είναι εξοργισμένος και απειλητικός γιατί είναι θύμα. Είναι θύμα ενός κράτους ανεύθυνου, που δεν φρόντισε να τον ενημερώσει για τις όποιες δυνατότητες υπάρχουν να εργαστεί. Είναι θύμα, γιατί βλέπει την αναξιοκρατία και δεν μπορεί ν' αντιδράσει. Βλέπει τους "ημετέρους" να "βολεύονται" και τον πνίγει η αδικία. Έχει τρομερές υποχρεώσεις, χωρίς καμία προοπτική ν' αντεπεξέλθει. Έχει τέλος από πίσω του μια οικογένεια που τον στήριξε στην επιλογή του με κάθε θυσία για πολλά χρόνια και που άθελά της είναι ένα τεράστιο ψυχολογικό βάρος.

Εξαιτίας του προτεινομένου συστήματος στην ίδια κατάσταση θα βρεθεί κάποιος σε ηλικία κάτω των είκοσι ετών και σ' αυτήν την ηλικία τίποτε δεν είναι τραγικό. Όπως σήμερα δεν απειλείται η κοινωνική γαλήνη από τους απόφοιτους λυκείου, έτσι και στο μέλλον δεν θ' απειλείται. Σ' αυτήν την ηλικία μπορεί κάποιος να είναι ικανοποιημένος και μόνο με τη χαρά της μόρφωσης κι ας μη συνδέεται με τη έννοια της επαγγελματικής αποκατάστασης. Αν σ' αυτό προστεθεί και η απόλυτη αξιοκρατία, τότε δεν μπορούμε να μιλάμε για κοινωνικό πρόβλημα. Η αδικία είναι η γενεσιουργός αιτία όλων των εντάσεων. Οι καλύτεροι σε κάθε περίπτωση θ' ασχοληθούν επαγγελματικά με το αντικείμενο που επέλεξαν. Η εργασία θα είναι το βάθρο των νικητών. Δεν υπάρχει αθλητής που να συμμετείχε σε αγώνα και επειδή δεν νίκησε ν' αμφισβητεί την αξία του αθλητισμού και άρα την αξία του αγώνα που και ο ίδιος είχε συμμετάσχει. Η φαινομενική υπερπαραγωγή, θα κάνει πλούσια την κοινωνία. Αυτοί οι άνθρωποι θ' αναβαθμίσουν με την παρουσία τους το σύνολο των κοινωνικών, παραγωγικών και οικονομικών δραστηριοτήτων. Αυτοί θ' αποκαταστήσουν την κοινωνική δικαιοσύνη. Οι "ανώτεροι" πολιτικοί ή εργοδότες δεν θα μπορούν να υποτάξουν αυτά τα άτομα σαν "κατώτερους" πολίτες ή εργάτες. Οι τελευταίοι αναγνωρίζουν στους ανθρώπους μόνον ειδικές ικανότητες και όχι ανωτερότητα. Αυτό το φαινομενικά ασήμαντο είναι τρομερά σημαντικό και θ' αναγκάσει την εξουσία να επανεξετάσει το σύνολο των πρακτικών της. Η ικανότητα συνδέεται με την ανισότητα σ' ό,τι αφορά το κύρος και τη δόξα κι αυτό είναι δίκαιο. Η ανωτερότητα συνδέεται με τη μισθολογική ανισότητα μεταξύ των εργαζομένων κι αυτό είναι άδικο.

Το προτεινόμενο σύστημα, όπως βλέπει ο αναγνώστης, δεν προσφέρει επίσημους τίτλους που διαφοροποιούν σύνολα μεταξύ τους. Δεν προσφέρει δηλαδή απολυτήρια ή πτυχία. Το σύστημα αυτό αναγνωρίζει επίσημα τη γνώση που έχει ο καθένας στην κατοχή του. Κατ' αυτόν τον τρόπο ευνοείται η αξιοκρατία και γίνεται προκλητική κάθε εύνοια. Ο φάκελος του καθενός θα είναι η ταυτότητά του και με βάση αυτήν θ' αναζητά το δίκιο του. "Βόλεμα" τέλος.

Σήμερα το σύστημα κάνει το εξής. Δημιουργεί ένα πρόγραμμα που μπορούν να το παρακολουθήσουν όλοι, αλλά με βασική προϋπόθεση την κοινή για όλους χρονική διάρκεια. Αυτό το κάνει για να ευνοήσει αυτούς που επιθυμεί. Τους "επικίνδυνους" για τις επιδιώξεις του τους εξοντώνει και τις ευφυείς τις κουράζει και τις ταλαιπωρεί. Δίνοντας στο τέλος κοινούς τίτλους σ' όλους, καταφέρνει και δημιουργεί σύνολα με κοινά υποτίθεται προσόντα κι ευνοεί την αναξιοκρατία. Από τα σύνολα ευνοεί όποιους θέλει, χωρίς να μπορεί κάποιος να διαμαρτυρηθεί, εφόσον υπάρχουν κοινοί τίτλοι. Αυτά τα σύνολα των απόλυτα διαβαθμισμένων "εκλεκτών" όλων των επιπέδων ενισχύουν την εξουσία, είτε "βολεύονται" είτε όχι. Οι πρώτοι στηρίζουν τους "ευεργέτες" τους και οι δεύτεροι ακολουθούν τον οποιονδήποτε τους υποσχεθεί αποκατάσταση. Οι μνηστήρες της εξουσίας κατ' αυτόν τον τρόπο δεν πορεύονται ποτέ μόνοι. Από τη στιγμή που το σύστημα καταφέρνει και εξομοιώνει τους ανθρώπους στον τομέα της γνώσης, η μόνη "αξιοκρατία" που υπάρχει έχει σχέση με τη συμπεριφορά. Είναι αδύνατον να μη "βολευτούν" οι απεχθέστεροι των "γλειφτών" και τα κάθε λογής πορνίδια.

Στη δεύτερη φάση, όπως είπαμε, τα παιχνίδια τ' αντικαθιστά ο αθλητισμός. Στόχος, σε κάθε εκπαιδευτική φάση, είναι: η σωματική και πνευματική άσκηση, να έχουν κοινούς στόχους και να υπηρετούν τον σχεδιασμό του συστήματος της εκπαίδευσης. Το παιχνίδι ευνοεί την ανάπτυξη της φιλίας και το πνεύμα της ισότητας. Αυτός είναι και ο λόγος που στην πρώτη φάση η σωματική άσκηση συνδέεται με το παιχνίδι. Στη δεύτερη φάση το ζητούμενο είναι ο ανταγωνισμός και η ατομική διαφοροποίηση στο προσωπικό επίπεδο, ενώ στο γενικό επίπεδο είναι η ανάπτυξη του πνεύματος της συνεργασίας. Πρέπει οι άνθρωποι, πέρα από την προσπάθεια για την προσωπική βελτίωση, να μάθουν να συνεργάζονται μεταξύ τους για την επίτευξη του στόχου και να βελτιώνουν κατ' αυτόν τον τρόπο και τη δική τους ζωή, αλλά και να προσφέρουν στην κοινωνία. Ο αθλητισμός υπηρετεί αυτούς τους δύο στόχους κατά τον καλύτερο τρόπο. Η έννοια της νίκης προσανατολίζει τον άνθρωπο. Τα ατομικά αθλήματα προάγουν το πνεύμα του ανταγωνισμού, ενώ τα ομαδικά το πνεύμα της συνεργασίας. Ο αθλητισμός δεν προάγει την έννοια της φιλίας και της ισότητας. Στα ατομικά αθλήματα ο άλλος άνθρωπος είναι αντίπαλος που πρέπει να νικηθεί. Η ήττα και η απογοήτευση που αυτή συνεπάγεται απειλεί τη φιλία. Στα ομαδικά αθλήματα οι συνεργάτες επιλέγονται ως οι πλέον ικανοί για την επίτευξη του στόχου και δεν είναι απαραίτητα φίλοι. Ο αγαπημένος φίλος μπορεί να μην είναι ικανός συνεργάτης. Αν επιλέξεις συνεργάτη με κριτήριο τη φιλία, απειλείται η φιλία σε περίπτωση αποτυχίας ή ήττας εξαιτίας του. Η πρώτη φάση της εκπαίδευσης γι' αυτόν το λόγο είναι πολύ κρίσιμη και απαιτούνται λεπτοί

χειρισμοί. Οι άνθρωποι πρέπει να μάθουν να γίνονται φίλοι μεταξύ τους με βάση τον χαρακτήρα τους. Θα πρέπει να μάθουν να αγαπούν τον άνθρωπο για αυτό που είναι, ανεξάρτητα από τις ικανότητές του. Να αγαπούν τον φίλο και να μπορούν να τον αγκαλιάζουν, αγνοώντας αν είναι επιτυχημένος ή όχι.

Μέχρι αυτό το σημείο είδαμε πώς με την κατάργηση του μαθήματος των θρησκευτικών μπορούμε να εξαλείψουμε τον ρατσισμό και πώς μπορούμε στην συνέχεια να χτίσουμε ένα ικανοποιητικό σύστημα εκπαίδευσης. Αν όλος ο κόσμος ήταν ένα έθνος, αυτό θα ήταν αρκετό. Το πρόβλημα που έχουμε μπροστά μας έχει σχέση με τα πολλά υπάρχοντα έθνη, που κάθε φορά που αντιμετωπίζουν προβλήματα μετατρέπουν τον ρατσισμό σε εθνικισμό. Τη δυνατότητα αυτήν τη λαμβάνουν από τη χρήση του μαθήματος της ιστορίας στα εκπαιδευτικά τους προγράμματα. Η ιστορία θα πρέπει να καταργηθεί σαν μάθημα και να παραμείνει σε άλλο επίπεδο ως αντικείμενο μελέτης για κάποιον που θα θελήσει να τη μελετήσει ως γνωστικό αντικείμενο.

Σε αυτό το σημείο ακόμη και ο πιο καλοπροαίρετος αναγνώστης θα τρομάξει, αναλογιζόμενος τις πιθανές συνέπειες της κατάργησης του μαθήματος της ιστορίας. Θα ανησυχήσει για το μέλλον του τόπου, του λαού, του έθνους. Πολλοί "άνθρωποι του πνεύματος" έχουν διατυπώσει κατά καιρούς την άποψη ότι: "μόνο τα έθνη που γνωρίζουν την ιστορία τους δεν χάνονται". Και ο καρκίνος δεν χάνεται, αλλά δεν χαιρείται κανένας για αυτό. Τα έθνη, με τον τρόπο που λειτουργούν, αποτελούν τον καρκίνο της ανθρωπότητας και τροχοπέδη σε κάθε προσπάθεια επίλυσης των προβλημάτων του ανθρώπινου γένους. Είναι ανυπόφορο βάρος για την ανθρωπότητα τα έθνη που λειτουργούν στο σύνολο τους σαν αγέλες ζώων. Απειλούν την ειρήνη οι τεράστιες ανθρωπίνες μάζες, που αγαπούν και μισούν ό,τι τους υποδεικνύουν οι κρατούντες.

Εδώ θα πει κάποιος ότι, από τη στιγμή που τα έθνη υφίστανται είναι επικίνδυνο να καταργήσει κάποιος το μάθημα της ιστορίας, χωρίς αυτό να γίνει ταυτόχρονα και για όλους τους άλλους. Είναι πράγματι επικίνδυνο για όλους, εκτός της Ελλάδος. Όλα τα έθνη συντηρούνται κι επιβιώνουν εξαιτίας της ιστορίας τους, εκτός της Ελλάδος. Αυτό συμβαίνει, γιατί υπάρχει διαφορά στην αφετηρία από όπου ξεκίνησε το κάθε έθνος την πορεία του. Για τα έθνη της Δύσης είναι θέμα επιβίωσης, γιατί οι άνθρωποι που τα συνθέτουν ξεκίνησαν σαν δούλοι που αγωνίστηκαν για την ελευθερία τους. Ήταν δούλοι των βασιλέων, των επισκόπων και των φεουδαρχών κι αγωνίστηκαν εναντίον τους. Δεν ήταν ικανοποιημένοι από την κατάσταση που βίωναν κι αγωνίστηκαν για να την αλλάξουν. Έπρεπε πάντα να γνωρίζουν τα: "ποιος", "πού", "πότε", "ποιοι" και "τι". Ποιος τους εκμεταλλεόταν, πού ξεσηκώθηκαν, πότε ξεσηκώθηκαν, ποιοι ξεσηκώθηκαν και τι κέρδισαν. Έπρεπε να λειτουργούν σαν σύνολο, ώστε να έχουν πάντα τη δυνατότητα να υπερασπιστούν τις κατακτήσεις τους. Η συλλογική συνείδηση αναπτύχθηκε σε αυτούς μετά το επίτευγμα της απελευθέρωσής τους και άρα μετά την ανατροπή της δυσμενούς για αυτούς κατάστασης.

Οι Έλληνες στηρίζονται σε τελείως διαφορετικά δεδομένα. Ήταν ελεύθεροι και προστάτευαν την ελευθερία τους με κάθε τρόπο και κάθε θυσία. Είναι ένα σύνολο που

βίωσε την ελευθερία και για την υπεράσπισή της πολέμησε με τους Πέρσες, τους Ρωμαίους τους Τούρκους κλπ.. Αντιλαμβάνεται σαν εχθρό τον οποιονδήποτε απειλεί την ελευθερία του, χωρίς να συνδέεται με κάποιον συγκεκριμένο. Η συλλογική συνείδηση στην περίπτωση των Ελλήνων αναπτύχθηκε επειδή ήθελαν να προστατεύσουν αυτό που ήδη βίωναν κι αγαπούσαν. Η ιδιότητα του Έλληνα απέκτησε νόημα και αξία εξαιτίας των συνθηκών που βίωναν και όχι εξαιτίας των συνθηκών που προέκυψαν μετά από αγώνα. Για τους Ευρωπαίους η έννοια της "ανατροπής" είναι ταυτόσημη με την έννοια της "γέννησης", ενώ για τους Έλληνες είναι ταυτόσημη με την έννοια του "θανάτου".

Για όσο διάστημα υπάρχουν έθνη στον κόσμο, οι Έλληνες, ανεξάρτητα από το τι κάνουν στον τομέα της παιδείας, θα υπάρχουν ως έθνος. Η ύπαρξη και μόνον των εθνών, επειδή είναι απειλητική και δεν αντιμετωπίζεται σε προσωπικό επίπεδο, κρατά πάντα σε διέγερση την ελληνική συλλογική συνείδηση. Από τη στιγμή που σήμερα είναι ελεύθεροι, είτε ξέρουν για το πώς απέκτησαν την ελευθερία τους είτε όχι, είναι το ίδιο και το αυτό. Αντιδρούν σε κάθε προσπάθεια ανατροπής της κατάστασης που θεωρούν επιθυμητή (ανεξαρτησία, Δημοκρατία, ατομικές ελευθερίες κλπ.).

Οι Έλληνες, εξαιτίας όλων αυτών, είναι οι μόνοι που μπορούν ν' αναπτύξουν συλλογική συνείδηση με τη χρήση της φιλοσοφίας και όχι της ιστορίας. Αυτή η ιδιαιτερότητα δίνει το δικαίωμα στην Ελλάδα να παίξει τον παγκόσμιο ρόλο της. Είναι η μόνη χώρα στον κόσμο που μπορεί να αυτομεταλλαχθεί, χωρίς να χάσει τα χαρακτηριστικά της. Είναι η μόνη χώρα που μπορεί να επέμβει δραστικά στον τομέα της παιδείας, χωρίς να χάσει στον κρίσιμο χρόνο την εθνική της θωράκιση και τον εθνικό της προσανατολισμό. Αυτό της δίνει το δικαίωμα να επιχειρήσει να δημιουργήσει την ιδανική κοινωνία, χωρίς να εξαρτάται από τις διαθέσεις των άλλων. Μπορεί να γίνει η κοινωνία οδηγός για το σύνολο των εθνικών κοινωνιών, μέχρι να καταστεί περιττή η ύπαρξη των εθνών.

Η Ελλάδα δεν είναι η φτωχή, αδύναμη και κατατρεγμένη χώρα όπως την παρουσιάζουν αυτοί που ευνοούνται από τη μιζέρια της. Σύμφωνα μ' αυτούς, ο ελληνικός λαός είναι κυρίαρχος και υπερήφανος μόνον λίγες μέρες πριν τις εκλογές· τον υπόλοιπο χρόνο είναι φτωχός, άβουλος, δουλικός, αγάριστος, ανιστόρητος και θύμα· ένας λαός, που οι κρατούντες θέλουν τα παιδιά του να διαπαιδαγωγούνται και να έχουν ως ήρωα-πρότυπο τον υπερεπικίνδυνο ραγιά "Καραγκιόζη". Οι εργολάβοι-"σωτήρες" αναλαμβάνουν να του τα υπενθυμίζουν συνέχεια, για να μην ξεχνάει σε ποιους οφείλει την ελευθερία του. Τέσσερις αιώνες πλήρωνε τους κατακτητές Τούρκους και τώρα πάει να συμπληρώσει δύο αιώνες που πληρώνει στους ομόφυλους του "απελευθερωτές". Δυστυχώς όμως για τους "σωτήρες", οι Έλληνες, έστω και πληρώνοντας υψηλό τίμημα, έλαβαν τη γνώση κι εμπέδωσαν πλέον ότι είναι ελεύθεροι.

Η Ελλάδα είναι η μοναδική υπερδύναμη αυτή τη στιγμή στον κόσμο. Υπερδύναμη δεν είναι ένα κρατικό σύστημα που υπερέχει σε πωλήσεις αγαθών σε σχέση με άλλα όμοια. Υπερδύναμη είναι η κοινωνία που μπορεί να επιχειρήσει ν' αλλάξει τον κόσμο. Ο κόσμος αλλάζει μόνον όταν οι λαοί υιοθετούν νέα οράματα. Ακριβώς επειδή η Ελλάδα στηρίζει την

εθνική της υπόσταση στη φιλοσοφία που υπηρετεί τον άνθρωπο, μπορεί να δώσει νέο όραμα στους λαούς, χωρίς να τους προσβάλλει. Όλοι οι λαοί μπορούν να ενταχθούν στην κατάσταση που βιώνουν οι Έλληνες. Όλοι οι λαοί μπορούν να οχυρωθούν γύρω από τις πανανθρώπινες αξίες και ν' αγωνίζονται για την επικράτησή τους. Αυτό περιέγραψε ο Ισοκράτης στον πανηγυρικό του, λέγοντας: "Καί τό τών Ελλήνων όνομα πεποίηκε μηκέτι τού γένους, αλλά τής διανοίας δοκείν είναι, καί μάλλον Έλληνας καλείσθαι τούς τής παιδεύσεως τής ημετέρας ή τούς τής κοινής φύσεως μετέχοντας.". Αυτό ήταν το όραμα που ανέλαβε να πραγματοποιήσει ο λαμπρός υιός της Μακεδονίας Αλέξανδρος. Όταν συμβεί αυτό, θα πάψει να έχει νόημα η λέξη "Έλληνας"· τότε θα έχει νόημα μόνον η λέξη "άνθρωπος".

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΤΡΑΪΑΝΟΥ

Δημιουργός της θεωρίας του ΥΔΡΟΧΟΟΥ